

**ЦЕНТЪР ЗА
ИЗСЛЕДВАНЕ НА
ДЕМОКРАЦИЯТА**

ДИНАМИКА НА КОНВЕНЦИОНАЛНАТА ПРЕСТЪПНОСТ 2014 – 2015 г.

Policy Brief No. 56, юли 2015

През 2014 г. се наблюдава **спад на дела на жертвите на престъпления на 13.3% спрямо рекордните 17,2% за 2012 г.**¹ Въпреки този спад, нивото на престъпността остава високо и е съпоставимо с регистрираното в периода 2004-2006 г.

В същото време, за 2014 г. полицейската статистика регистрира най-ниския брой престъпления от 1990 г. насам. Съпоставянето на криминалната статистика с броя на жертвите регистрирани от НИП показва, че **спадът на броя на извършените престъпления не е толкова голям, колкото показват данните на МВР.**

Така се очертава **тенденция на разминаване между реално извършените и официално регистрираните престъпления.** Тази разлика се обяснява с наличието на т. нар. „полицейски филтри“, или практиката да не се регистрират някои престъпления.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

- Въпреки че през 2014 г. се наблюдава **спад в броя на жертвите** на престъпления в сравнение с рекордно високите нива през нестабилната 2012 г., **равнището на престъпността остава високо.**
- Равнището на **докладване на престъпленията в полицията бележи ръст** през 2014 г., което е индикатор за известно повишаване на доверието.
- В периода след 2012 г. се очертава тенденция на **значително разминаване** между данните на НИП за броя на жертвите от престъпления и регистрираните от полицейската статистика престъпления.
- Нужно е прилагането на **мерки за свиване на „полицейските филтри“** чрез засилен вътрешен контрол, проверки на случаи докладвани от граждани, както и периодично съпоставяне на данните от НИП с официално регистрираните престъпления.
- При формулирането и провеждането на политиките в областта на вътрешната сигурност главно място трябва да заеме **повишаване на доверието на обществото в полицията.** Мнението на гражданите трябва да бъде компонент от оценката на работата на МВР.

¹Националното изследване на престъпността (НИП) се провежда от Центъра за изследване на демокрацията от 2002 г. насам. НИП набира данни за престъпността в страната чрез национално представително социологическо изследване („виктимизационно изследване“ или изследване на

жертвите на престъпността). През 2015 г. бе използван методът телефонно интервю, чрез който се осигурява по-висока представителност на населението. Телефонните интервюта като цяло регистрират по-голям брой престъпления и жертви – 2 процентни пункта повече от тези при персоналното интервю.

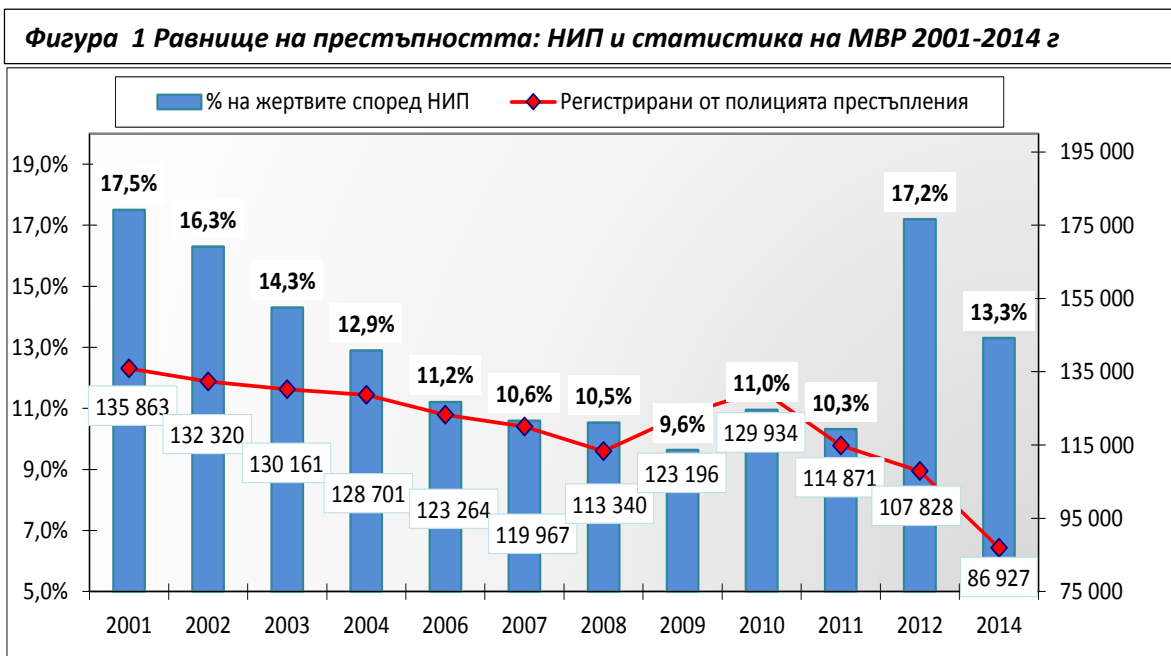
Провеждането на НИП за регистриране на нивата на престъпността за 2012 г. съвпадна с протестите през януари и февруари 2013 г. Вероятно е по-високата социална нестабилност в този период да е засилила чувствителността на гражданите към проблемите с престъпността. През 2012 г. НИП регистрира значителен скок на престъпленията спрямо 2011 г. Въпреки че през **2014 г. се наблюдава спад в броя на жертвите** в сравнение с рекордния им брой, регистриран през 2012 г., **равнището на престъпността остава над нивата от 2009-2011 г.** (Фигура 1).

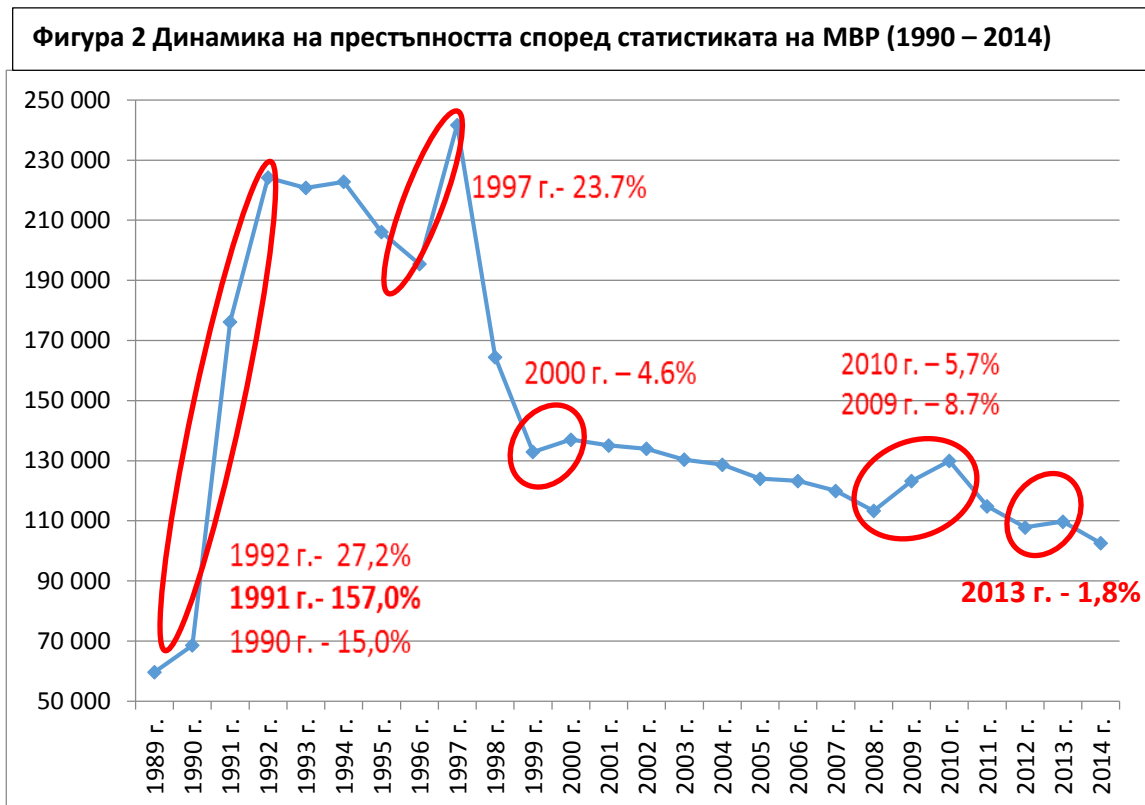
Данните от полицейската криминална статистика показват, че след 1990 г., на фона на общия спад на регистрираната престъпност, има няколко периода на повишение (Фигура 2): 1999-2000 г., 2008-2010 г. и 2012-2013 г.

През 2014 г. **полицейската статистика регистрира най-ниския брой престъпления в периода след 1990 г.** За разлика от периода

2001 – 2011 г., когато тенденцията, очертана от данните на криминалната статистика, съвпаднаше с данните за виктимизацията на населението, регистрирани от НИП, **след 2012 г. се очертава трайна тенденция на разминаване.** Броят на жертвите и престъпленията в България силно са нараснали, като са се върнали до равнищата от 2003 – 2004 г. (Фигура 1). През 2014 г. данните от НИП също показват тенденция на спад на престъпленията, но като цяло делът на лицата заявили, че са жертви на престъпление остава значително над нивата от 2009-2011 г. **С други думи, спадът в броя на извършените престъпления не е толкова голям, колкото показват данните на МВР.**

При сравняването на полицейската статистика с опита на жертвите се вижда, че при групата престъпления, които се съпоставят от 2001 г., **делът на жертвите на престъпления е 13.3%** или състоянието на престъпността за 2014 г. е съпоставимо с нивото, регистрирано в периода 2004-2006 г.

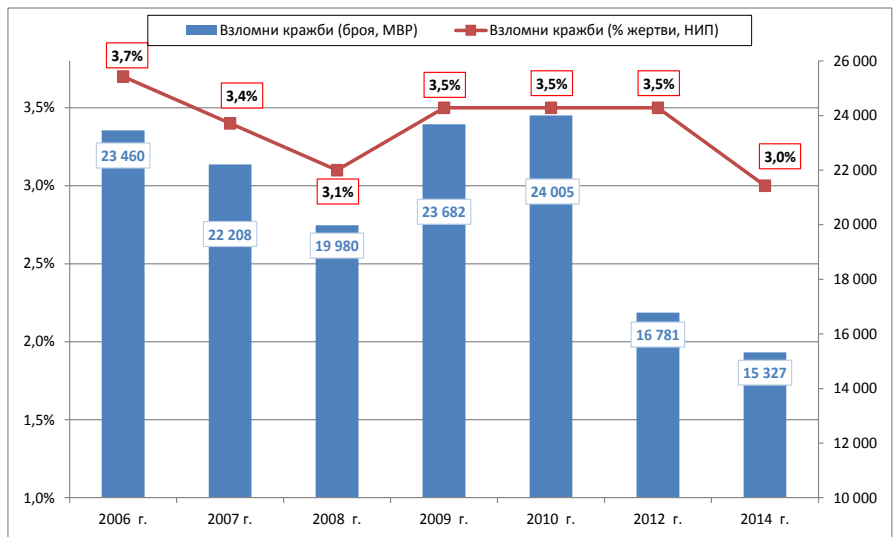

Акценти по видове престъпления

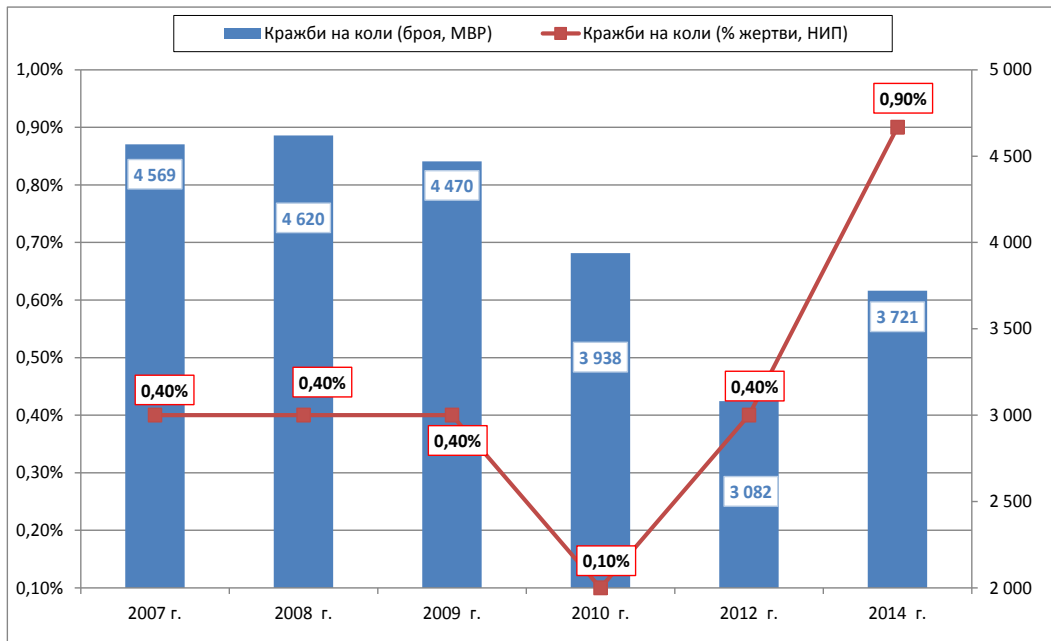
При най-масовото престъпление **взломни кражби** НИП-2015 потвърждава полицейските данни. Въпреки съвпадането на **тенденцията за намаляване**, отчетена и от полицейската криминална статистика, и от НИП, полицейските данни показват твърде рязък спад, за който няма достатъчно основание. През 2008 г. (последната година преди икономическата криза) са регистрирани около 20 хил. взломни кражби, през 2014 г. - 15,3 хил. или има 23% спад. При НИП разликата между 2008 г. и 2014 г. е почти незабележима от 0.1% процентни пункта или е в рамките на стохастичната грешка. Кражбите на коли заедно с взломните кражби са престъпление, предизвикващо традиционен интерес в България. Докато при

взломните кражби през 2014 г. е регистриран спад както от НИП, така и при полицейската статистика (Фигура 3), то ситуацията с **кражбите на коли** е по-различна. След рекордните нива откраднати коли в средата на 90-те години последва дълъг спад, като икономическата криза от 2009-2010 г. допълнително намали търсенето на крадени автомобили. През годините НИП е потвърждавало полицейската криминална

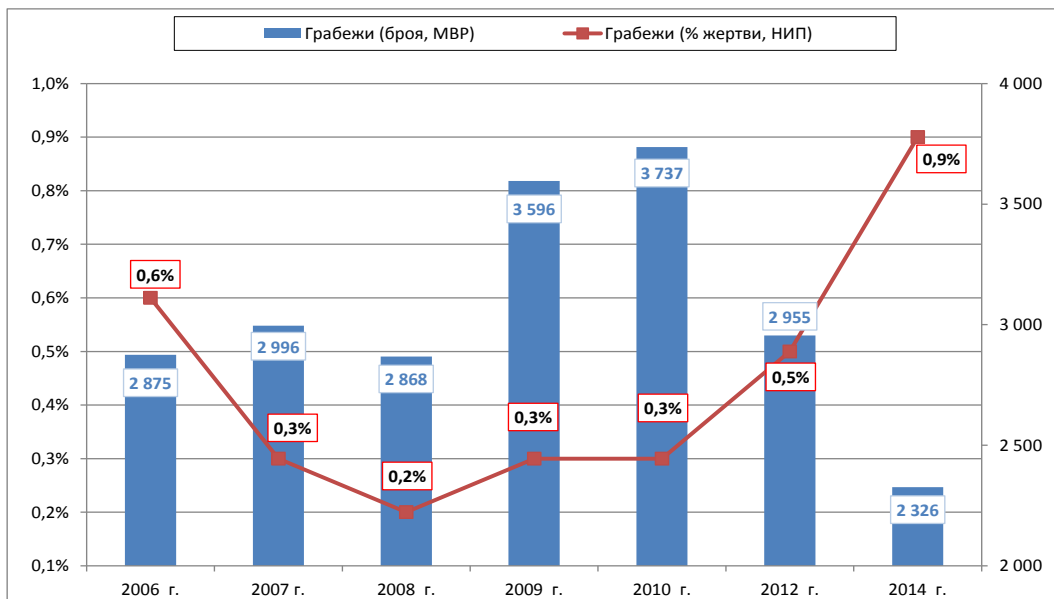
Фигура 3 Взломни кражби: НИП и статистика на МВР (2001-2014 г.)

Фигура 4 Кражби на коли: НИП и статистика на МВР (2007-2014 г.)

Фигура 5 Грабежи: НИП и статистика на МВР (2006-2014 г.)

статистика по отношение на този вид престъпление (кражби на коли). Причината е, че както гражданите, така и полицейските служители не могат да не обявят откраднатия автомобил заради застраховането. Данните от НИП-2015 потвърждават ръста на кражбите на автомобили в края на кризисния период (Фигура 4).

По отношение на **грабежите** данните на НИП за периода 2006-2014 г. дават основание да се

предполага, че освен високата латентност на това престъпление, има значително несъответствие между данните на НИП и полицейската статистика. Полицейската статистика показва устойчив спад на тази група престъпления след 2011 г., и особено през 2014 г. Данните от НИП обаче показват **противоположна тенденция** (Фигура 5).

Латентност на престъпността и „полицейските филтри“

Практиката в повечето държави показва, че криминалната статистика на правоприлагащите органи е неточен измерител на равнището на престъпност поради факторите „латентност“ и „полицейски филтри“. Първият отразява обстоятелството, че не всички извършени престъпления се докладват в полицията, а вторият – че в много случаи, по различни съображения, полицията обезкуражава гражданите да регистрират извършени срещу тях посегателства. Колкото доверието в полицията и правоприлагащите органи е по-високо, толкова по-ниски са равнищата на латентност и толкова по-рядко се прилагат полицейски филтри. Поради това в политическата практика а е общоприето виждането, че изследванията от типа на НИП са най-надеждният източник на информация за реалното равнище на престъпността и виктимизацията на населението.

Един от основните показатели, отразяващи доверието в полицията, е **доколко гражданите съобщават за извършени срещу тях престъпления**. Равнището на съобщаване зависи от множество фактори, сред които по-важни са доверието в полицията; увереността, че регистрирането на престъплението ще доведе до разкриване на извършителите; отношението на полицията към гражданите и пр. НИП-2015 регистрира много по-високо ниво на съобщени престъпления в периода след 2013 г. – 62.7% (Фигура 6) и особено в сравнение с 2013 г. или 2008 г. Това е сигнал за подобряване на взаимодействието между гражданите и полицията, но не трябва да се разглежда като нещо изключително, тъй като в предходни периоди са

регистрирани подобни/близки стойности. Ръстът на съобщаването на престъпления обикновено нараства след смяна на правителството и когато в медиите се публикуват по-малко на брой критични материали спрямо дейността на МВР.

Фигура 6 Дял на потърсили полицията жертви и заявените престъпления

При показателя докладване в полицията на престъпления, на които гражданите са станали жертва през последните пет години, налице е **увеличение на съобщаването на престъпления**, като най-ясно изразено е то през 2010 г. Равнището на докладването е до голяма степен зависимо от политическия цикъл и има тенденция да нараства в началото на периода и да спада в края на периода на управление на съответното правителство. Това показва, че все

Фигура 7 Латентна престъпност и полицейски филтри

още професионалната дейност на право-прилагащите органи не е достатъчно независима от динамиката на политическия процес.

Анализът на резултатите от НИП-2015 и данните на официалната полицейска статистика отново извежда на преден план въпроса за силно **отворената ножица между реално извършените и официално регистрираните престъпления**. Горепосочени причините, а резултатите изглеждат по начина, описан във *Фигура 7*.

В потвърждение на тази картина са и данните от статистиката на тел. 112 по отношение на четири категории съобщени престъпления срещу собствеността. За последните три години има разминаване средно от по 25 000 престъпления (*Таблица 1*).

Таблица 1 Сравнение между регистрирани престъпления и обаждания на тел. 112

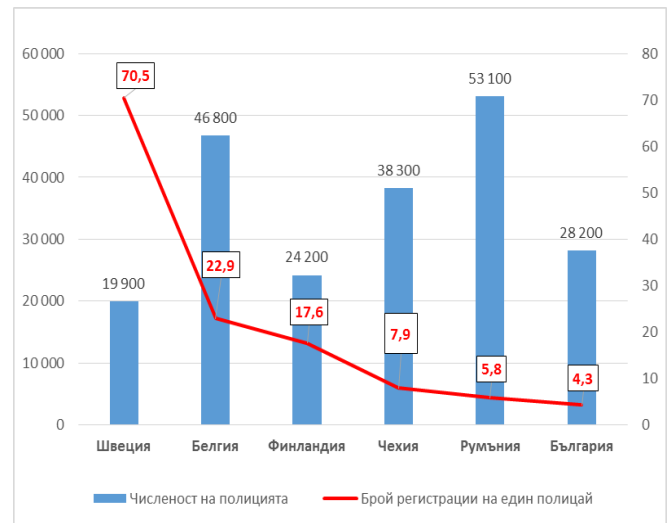
Година	Регистрирани обаждания на тел. 112	Регистрирани престъпления от МВР
2012	90 468	71 446
2013	97 382	73 623
2014	96 172	67 260

Данните от статистиката на Евростат могат да служат като отправна точка при анализ на „**производителността**“ на полицаите, макар да не могат да се използват за механично сравняване на ефективността в работата на националните полиции. На *Фигура 8* е показан броят на регистрираните престъпления в някои европейски страни през 2012 г на един полицаи.

Независимо от различията в националните законодателства и различното съдържание на понятието престъпност, би трябвало да предизвика размисъл фактът, че в Швеция, например, се реализират 70 регистрации на един полицаи, във Финландия – 53, в Белгия – 22, а в България - едва 4.3 регистрации. Тук вероятно са от значение не само правните дефиниции, формите и методите на работа, но

и техническото осигуряване и индивидуалната подготовка.

Фигура 8 Численост на полицията и среден брой регистрирани престъпления от един полицаи

Основни изводи и препоръки

- Въпреки че през 2014 г. се наблюдава спад в процента на жертвите на престъпления в сравнение с рекордно високия им брой през нестабилната 2012 г., **нивото на престъпността остава едно от най-високите от 2004 г. насам.**
- Равнището на докладване на престъпленията в полицията бележи ръст през 2014 г., което говори за известно повишаване на доверието. Това би могло да се свърже с избора на ново правителство и кредита на доверие от страна на гражданите в началото на мандата му.
- В периода след 2012 г. се очертава **тенденция на разминаване между данните от НИП за жертвите от престъпления и полицейската статистика на регистрираните престъпления**. Като се има предвид, че показателите за латентност дори се подобряват, основната причина за това разминаване са т.нар. полицейски филтри, или тенденцията да не се регистрират някои престъпления, въпреки че са били докладвани от гражданите.

На тази основа могат да се формулират следните препоръки:

- В определянето и провеждането на политиките в областта на вътрешната сигурност главно място трябва да заеме **повишаване на доверието на обществото в полицията**. Очевидно оценката на работата по показател „разкриваемост“ не създава достатъчно условия за обективност. Като важен компонент от оценката трябва да бъде включена оценката на гражданите. Това би могло да стане чрез регулярно провеждане на виктимизационни изследвания от независими външни организации.
- Важно място в подобряването на условията за работа на полицията трябва да заеме електронизацията с цел икономия на време и ресурси, както и намаляване на влиянието на субективния фактор. Този въпрос трябва да стане съставна част в плановете за въвеждане и утвърждаване на **електронното управление**.
- Трябва да се пристъпи към практическото реализиране на принципа **„Полиция в близост до обществото“**.
- Наложително е засилването на участието на местните органи за управление и подобряване на връзките и **взаимодействието между обществените организации и полицията**.
- Затварянето на ножицата между реално извършените и реално регистрираните престъпления трябва да бъде сред основните приоритети при формулиране и реализиране на политиките в областта на борбата с престъпността, защото само по

този начин може да се повиши доверието на обществото в полицията. За **неутрализиране на полицейските филтри** могат да бъдат приложени следните основни мерки:

- Създаване на звено в Дирекция „Инспекторат“ на МВР, което да извършва случайни проверки (чрез определена извадка) на докладвани от граждани престъпления;
- Периодични проверки и контрол върху извадка от случаи докладвани през телефон 112;
- Използване технологията „таен клиент“ в РУП, където служители на инспектората под прикритие докладват престъпление;
- Разяснителна кампания сред населението относно ползите да се докладват престъпленията (напр. престъпленията често се повтарят, ако не се вземат мерки, и едни и същи граждани, които премълчават стават жертви многократно); механизми, насърчаващи граждани да сигнализират Инспектората за проблеми при опит да докладват престъпление.
- Редовното съпоставяне на данните от НИП и вътрешния контрол в МВР биха дали възможност тези филтри да бъдат свити, и по-голяма част от докладваните престъпления да бъдат разследвани. Една първа стъпка би била да се анализират данните на НИП по административни области, където има ясни аномалии и висока латентност.

Методика и основни показатели на НИП

Националното изследване на престъпността (НИП) е инструмент, въведен от Центъра за изследване на демокрацията в обществената практика в България през 2002 г., който дава възможност за задълбочен анализ на тенденциите и размера на престъпността. Прилагането на подобен инструмент се утвърждава през 1960-те в САЩ и Великобритания, като в последствие неговото прилагане се разширява значително и обхваща повечето развити страни.

НИП набира данни за престъпността в страната чрез специализирани национални представителни проучвания, известни в криминологията като изследване на жертвите или виктимизационни изследвания. Чрез този метод се получава надеждна информация както за регистрираните от полицията, така и за недокладваните от жертвите престъпления. Методът и въпросите, използвани в НИП, възприемат подхода и методиката на Международното виктимизационно изследване на престъпността (ICVS), разработено от Междурегионалния научен център на ООН за изследване на престъпността и правосъдието (UNICRI). Към тях са добавени допълнителни модули, специфични за престъпността в България.

При методиката на НИП респондентите се питат дали са били жертва на осем вида престъпления, отнасящи се към групата на престъпления против собствеността (кражби на коли; кражби на велосипеди; взломни кражби, опити за взломни кражби, грабежи, кражби на лично имущество, нападения/заплахи). В индекса на НИП не са включени престъпленията против личността, общоопасни престъпления, други криминални престъпления (престъпления против правата на гражданите, престъпления против брака, семейството и др.). Осемте включени престъпления са най-разпространените, които като правило съставляват между 65% и 70% от общия брой на извършените престъпления и към които обществото е особено чувствително.

От 2013 г. НИП използва метода на телефонни интервюта за набиране на данни (т.нар. КАТИ метод). Телефонните интервюта като цяло регистрират по-голям брой престъпления и жертви – 2 процентни пункта повече от тези при персоналното интервю. Поради това данните за НИП преди 2013 г. са преизчислени.